

Oikeusministeriö

SM; Lausunto; Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n muuttamiseksi ym.

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoa koskien luonnosta hallituksen esitykseksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n ja henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamiseksi. Luonnoksessa ehdotetuilla muutoksilla on tarkoitus muuttaa lainsäädäntöä siten, että ainoastaan ensimmäistä kertaa vankeusrangaistusta suorittava vanki voisi vapautua suorittuaan lyhyemmän määrän rangaistuksestaan, eikä tuomitun niin sanottu ensikertalaisuus siten enää palautuisi tietyn rikoksettoman ajan jälkeen. Lisäksi ehdotetaan muutosta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten oikeuteen käsitellä tuomittuja koskevia henkilötietoja. Luonnoksen mukaan rikoslain muutos edellyttäisi pääsyä rangaistusajan laskemisessa tarvittaviin tietoihin pidemmältä ajalta.

Sisäministeriö kannattaa ehdotettua rikoslain muutosta hallitusohjelman tavoitteen mukaisena. Hallitusohjelman mukaan ehdonalaista vapautumista koskevia säännöksiä muutetaan siten, että henkilö voi olla ensikertalainen vain kerran. Esityksen mukaan vastaisuudessa vanki siis suorittaisi rangaistuksestaan aina 2/3 ennen ehdonalaiseen vapautumistaan, mikäli hän olisi ollut aiemmin vankeusrangaistusta suorittamassa vankilassa. Sisäministeriö yhtyy luonnoksessa esitettyyn näkemykseen, että rikoksesta tuomittu rangaistus ja rangaistuksen tosiasiallisen suorittamisen pituuden tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa toisiinsa nähden järjestelmän uskottavuuden takia.

Muutoksen perusteltavuutta tukee luonnoksessa esitetyn lisäksi se, että tuomittaessa ehdottomaan vankeuteen kyse on moitittavuudeltaan suhteellisen vakavista rikoksista tai selkeästi välipitämättömyydestä yhteiskunnan sääntöjä kohtaan. Ehdonalaiseen vapautumisessa tulisi olla tärkeämpää vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiden toteutumisen (vankeuslaki 2 §) eli vangin valmiudet elää rikoksettomassa elämäntavassa ja sijoittua yhteiskuntaan sekä rikoksenteon estäminen vankeusaikana kuin ensikertalaisuuden määrittely viiden vuoden rikoksettomaan ajanjaksoon perustuen.

Vaikka ehdonalaisten vapautuminen tapahtuisi rikoksen uusijan osalta vastaisuudessa vasta, kun rangaistuksesta olisi suoritettu 2/3, se ei estä asteittaiseen rikoksettomaan elämään sopeutumista ennen ehdonalaiseen vankeuteen pääsemistä. Ehdotettu muutos ei estäisi yksilölliseen arviointiin perustuvaa vangin sijoittamista tuota aikaa ennen erilaisiin sijoituspaikkoihin, kuten avovankilaan (työpaikka, koulutus jne.) edellytysten täytyessä. Jatkovalmistelussa voi kuitenkin olla tarpeen arvioida, onko tarpeen lisätä lainsäädäntöä harkintavaltaa joidenkin poikkeuksellisten tilanteiden varalta, jos esimerkiksi edellisestä ehdottomasta vankeusrangaistukseen tuomitusta rikoksesta on kulunut huomattavan pitkän aika (useita kymmeniä vuosia). Se ei saa kuitenkaan johtaa tuomiovallan ja rangaistuksen täytäntöönpanovallan sekoittumiseen. Lisäksi arvioinnissa olisi otettava huomioon järjestelmän johdonmukaisuus.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sisäministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 26
00023 Valtioneuvosto

Kirkkokatu 12
Helsinki

0295 480 171
+358 295 480 171

09 160 44635
+358 9 160 44635

kirjaamo.sm@gov.fi
www.intermin.fi

Muutos kohdistuisi myös 18-20-vuotiaisiin ja sisäministeriö pitää sitä perusteltuna sisäisen turvallisuuden näkökulmasta luonnoksessa esitetyin perusteluin. Rangaistukseen tuomitsemisessa ja täytäntöönpanossa huomioidaan jo nuorten rikoksenteekijöiden (alle 21-vuotiaiden) kehityksen keskeneräisyys mm. käyttäytymisen sääntelyssä ja aivojen kehityksessä. Nuoren rikoksenteekijän kohdalla korostuu erityisesti järjestelmän uskottavuuden merkitys ja riittävän tehokas rangaistuksen täytäntöönpano nopeasti rikoksen tekemisen jälkeen. Hänen oman kehityksenkin kannalta on tärkeää osoittaa vakavan teon moitittavuus yhteiskunnan asettaman rangaistuksen kautta. Sen lisäksi on kuitenkin korostuneen tärkeää kehittää nuoren rikoksenteekijän rangaistuksen täytäntöönpanoa ja oheisseuraamuksia, jotta tämä saisi tarvitsemansa tuen kasvaa rikoksettomaan elämäntapaan. Sisäministeriö viittaa myös edellä lausuttuun mm. vangitun sijoittamisesta. Se ei saisi kuitenkaan aiheuttaa vaaraa sisäiselle turvallisuudelle. Erityisesti pääkaupunkiseudulle ja suurimmissa kaupungeissa toimivat katujengiläiset ovat pääosin nuoria täysikäisiä ja alle 30-vuotiaita.

Rangaistusjärjestelmän ankaruus on aina kriminaalipoliittinen kysymys ja siitä päättää lainsäädäntövaltakäyttäjä toimeenpanevan hallituksen esityksestä. Sinänsä ehdotettu muutos muuttaisi nykyjärjestelmää, joka on ollut perusratkaisultaan jo pitkään samankaltainen. Nykyinen ehdonalaiseen vapautuminen ensikertalaisuuden perusteella, kun henkilön edellisen rikoksen tekemisestä on kulunut viisi vuotta, on jossakin määrin keinotekoinen ratkaisu. Se on myös verrattain harvinainen järjestelmä kansainvälisesti vertailtuna.

Esitetty muutos voisi olla rikoksenteekijöille jopa tasapuolisempi kuin nykyinen järjestelmä, jossa ensikertalaisuus ja 5 vuoden rikoksettomaan määräaika määrittyy viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden perusteella huomioimatta piilorikollisuutta. Se voi näyttäytyä jopa sattumanvaraisena, sillä kiinnijäämisriski ei ole siis samanlainen kaikissa rikoslajeissa. Osa rikoksista, esimerkiksi törkeät huumausainerikolliset, ovat ns. tyypillisesti valvontarikoksia eli käytännössä niiden paljastuminen on riippuvainen viranomaisten voimavaroista ja ajantasaisista keinoista paljastaa rikoksia nykyisessä nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan ehdotetulla muutoksella ei ole sisäministeriön hallinnonalaan kohdistuvia välittömiä taloudellisia vaikutuksia eikä se aiheuta uusia tehtäviä. Sisäministeriö pitää tärkeänä, että muutosta toteutettaessa varmistetaan vankiloiden kyky tuottaa vankeuspalveluita vankeuslain 2 §:n tavoite huomioiden ja tutkintavankien säilyttäminen turvataan. Vaikka muutoksen vaikutukset ovat valtiontaloudelle ovat suhteellisen kalliit, sen vaikutukset yhteiskunnan ja yksilöiden turvallisuudelle ovat todennäköisesti panosta myönteisemmät vaikeasta mitattavuudesta huolimatta.

Yleisesti voidaan todeta, että oikeusvaltion, kriminaalipoliittisten tavoitteiden sekä rangaistusvastuun ja asianosaisten oikeusturvan toteutumisen edellytyksenä on koko rikosprosessiketjun toimivuus ja ihmisten luottamus viranomaisiin ja järjestelmän toimivuuteen oman käden oikeuden sijaan. Rangaistusten täytäntöönpanolla on olennainen merkitys rangaistusaikana rikosten estämiseen (mm. järjestäytyneet rikollisuus tai väkivaltaisen radikalisaation ehkäisyä koskevan rangaistusta täytäntöönpanossa) ja uusintarikollisuuden ehkäisyyn. Pohjoismaissa on raportoitu menestyksestä jengirikollisuusongelmien torjunnasta, kun seuraamusjärjestelmällä on kyetty puuttumaan keskeisimpien vastuuhenkilöiden toimintamahdollisuuksiin. On kuitenkin mahdotonta arvioida, kuinka paljon ehdotetun muutoksen rangaistuksen suorittaminen vankilassa estää tosiasiallisesti rikoksia ja mikä on rangaistuksen ankaroituksen todellinen vaikutus rikosten ennalta estävyyteen. Eri tutkimuksissa on kuitenkin todettu rikollisuuden kasaantuminen ja vakaviin rikoksiin syyllistyneet ovat tyypillisesti jo aiemmin rikoksia tehneitä henkilöitä. Suomalaisessa yhteiskunnassa toteutettua tutkimusta tarvitaan lisää ja nykyistä eriytyneemmin eri rikoslajien ja myös uusien rikosilmiöiden luonne huomioiden.

Sisäministeriö ei ota laajemmin kantaa oman toimialansa ulkopuolisena asiana ehdotettuun muutokseen henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamiseksi. Sisäministeriö toteaa kuitenkin tunnistavansa jatkovalmistelun tarpeen, jotta esityksestä kävisi selkeästi ilmi muutoksen tarpeellisuus ja välttämättömyys, kun kyse on ainoastaan ensikertalaisuuden tunnistamisesta.

Poliisijohtaja

Stefan Gerkman

Poliisiylitarkastaja

Heidi Kankainen

Liitteet -

Jakelu OM Oikeusministeriö

Tiedoksi SM PO Poliisiosasto, Tomi Vuori

VN/23941/2023-SM-11

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: